

DORIN URIȚESCU (1946–2020)

După treisprezece ani de colaborare pentru realizarea *Noului Atlas lingvistic român – Crișana*, începutul primăverii anului 2020 este întunecat de pierderea mentorului nostru, prof. dr. Dorin Urițescu, care s-a stins pe data de 15 aprilie, la Toronto. Așa cum l-am cunoscut la prima întâlnire, în cadrul oficial al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, ca umanist pasionat de studiul dialectelor dacoromânei, așa a rămas până la sfârșit, mereu implicat și dedicat proiectelor Domniei Sale.

Cooperarea în cadrul acestui program de cercetare a fost o revelație: observațiile, sugestiile și argumentele pentru soluționarea unor probleme de redactare/interpretare a fenomenelor dialectale au dezvăluit profesionalismul, rigurozitatea și generozitatea prof. Dorin Urițescu, fiind cel mai fericit model de colaborare între mentor și cercetătorul aflat la începutul carierei.

Pentru comunitatea academică românească și internațională, Dorin Urițescu este autorul NALR–*Crișana* și al studiilor dedicate graiurilor din Crișana, Oași și Banatul natal, graiuri față de care a fost mereu aproape, în ciuda distanței geografice, așa cum mărturisea când, întrebat fiind de ce îi este mai dor din țara natală, răspundea fără să stea pe gânduri: „De graiurile mele!”. Această dragoste față de graiurile cărora le-a dedicat, de la munca de culegere a materialului pe teren, la redactarea și coordonarea volumelor de atlas, a rămas vie în permanență și s-a concretizat în neobosita căutare de a aduce cercetarea dialectală românească în actualitate, prin racordarea geografiei lingvistice la evoluția digitală.

Cele patru volume de atlas publicate până în prezent, la care se adaugă al cincilea, aproape gata de tipar, programele RODA I și II, pe care, cu atâta generozitate le-a oferit spre adaptare și extindere în cadrul altor proiecte în derulare la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, ar putea alcătui, singure, profilul unui cercetător complet, profund și pasionat.

Bineînțeles, portretul academic al profesorului Dorin Urițescu este mult mai complex, sfera ariilor de interes și competențe cuprinzând, pe lângă dialectologie, geografie lingvistică, dialectometrie sau sociolingvistică, și istoria limbilor română și franceză, teorie lingvistică (fonologie, morfofonemică, morfologie), lingvistică istorică și schimbare lingvistică, tipologie a limbilor, lingvistică indo-europeană, lingvistică balcanică etc.

Dorin Urițescu s-a născut pe data de 30 aprilie 1946 și a copilărit în Fibiș, un vechi sat românesc din regiunea de câmpie a Banatului.

Carierea sa începe în 1970 la Timișoara, în calitate de cercetător asociat al Academiei Române, sub îndrumarea cercet. dr. Ionel Stan; ulterior a fost cercetător al Universității din Timișoara. Pentru o scurtă perioadă, 1982–1984, cariera didactică din România a profesorului Dorin Urițescu este întreruptă de stagiul la Departamentul de Lingvistică al Universității din Chicago, Departamentul de Lingvistică. A părăsit definitiv România în anul 1989. Anul 1991 îl găsește la Toronto, Canada, în cadrul Departamentului de studii franceze a Colegiului Glendon, Universitatea York. În 2000 a devenit titular la Glendon, iar în 2004 a obținut gradul de profesor.

A obținut două diplome de doctor: una la Universitatea din Timișoara, cu teza *Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului* (1978, multiplicată în același an la Universitatea din Timișoara și tipărită, într-o ediție revăzută și adăugită, în 2007, la Cluj-Napoca, vezi *infra*), iar cea de-a doua, la Université de la Sorbonne Nouvelle – Paris III, cu teza *Formel et naturel dans l'évolution phonologique et morphologique (domaines roumain et français)* (1994, publicată în 2001, vezi *infra*).

Activitatea didactică a lui Dorin Urișescu a fost remarcabilă. A susținut cursuri de lingvistică generală și franceză (*Introduction à la linguistique (générale et française)*), istoria limbii franceze (*Structure et changement dans l'évolution du français, Les mots français dans l'histoire dans sa vie, Français et langues romanes: perspectives historique et typologique*), lingvistică istorică (*Principes de la linguistique historique*), teorie lingvistică (*L'analyse phonologique: du concret à l'abstrait et du naturel au formel, Morphosyntaxe du français, Le changement phonologique et morphophonologique historique: causes et conditionnements*), istoria limbii române (*History of Romanian as Compared to Other Romance Languages*), dialectologie (*Introduction to Dialectology, Traits caractéristiques du français parlé*) la nivel de graduate, masterat și doctorat în cadrul Departamentului de Studii Franceze și în Programul de Lingvistică, Departamentul de Studii Multidisciplinare la Colegiul Glendon și Facultatea de Arte ale Universității York.

Cercetarea care îi aduce recunoașterea națională și internațională este *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni – Crișana*. Prin intermediul Atlasului, Domnia Sa, alături de profesorii canadieni de la Universitatea York, Eric Wheeler, Sheila Embleton, și de informaticianul Andrei Oprea, au marcat un punct de cotitură în cercetarea materialului dialectal, prin crearea unui program informatizat de redactare, stocare, căutare și analiză: *Romanian Online Dialect Atlas* (RODA I și II).

Din punct de vedere tehnologic, inovația programului RODA constă într-o abordare interactivă și flexibilă, care folosește codarea lingvistică a tuturor formelor cuprinse în hărțile analitice. Prin intermediul metadatării/codificării lingvistice a formelor dialectale, programul permite identificarea secvențelor fonetice sau a unor combinații extrem de complexe de trăsături fonetice și morfosintactice, cu posibilitatea excluderii aspectelor neesențiale sau nedorite; de asemenea, poate fi realizată analiza alternanțelor morfofonologice în categorii morfosintactice specificate.

Programul RODA este rezultatul mai multor etape de cercetare, evidențiate de granturile cu finanțare externă (SSHRCC Standard Research Grant pentru *The Romanian Online Dialect Atlas I* (în colaborare cu Sheila Embleton), 2003–2008; SSHRCC Standard Research Grant pentru *The Romanian Online Dialect Atlas II* (în colaborare cu Sheila Embleton), 2008–2011 și SSHRCC Insight Grant pentru *The nature of dialect: Exploring dialect relationships with an expanded online dialect atlas* (în colaborare cu Sheila Embleton și Eric Wheeler), 2012–2017) și de numeroase granturi interne susținute de Universitatea York.

Cercetarea propriului grai, cel bănățean, a fost un alt proiect apropiat sufletului său. În volumul *Sincronie și diacronie. Fonetismul unor graiuri din Nordul Banatului* (Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2007, 326 p., reluare, cum spuneam, a tezei de doctorat multigrafiate în 1978), autorul descrie în detaliu fonetismul unor graiuri românești din nordul Banatului, având în vedere vechiul sistem fonetic al graiurilor bănățene și interacțiunea dintre limba literară și graiurile locale.

În cercetările profesorului Dorin Urișescu pot fi regăsite și studii ample, cu caracter de sinteză: *Formel et naturel dans l'évolution phonologique et morphophonologique. Essais de linguistique générale et romane* (University, Mississippi, 2011, Romance Monographs. Number 67, 330 p.). Acest studiu este o cercetare de ansamblu care propune o tipologie a proceselor fonologice, a transformărilor pe care aceste procese le suferă la nivelul formei lingvistice și o ilustrare a proceselor teoretice prin câteva trăsături fonologice și morfofonologice caracteristice spațiului romanic.

Preocuparea constată pentru studiul dialectologiei și al geografiei lingvistice și recunoașterea valorii științifice a cercetărilor lui Dorin Urișescu este confirmată, încă o dată, prin calitatea de coautor al *Tratatului de dialectologie românească* (1984) și de colaborarea în cadrul a două proiecte internaționale de geografie lingvistică: *Atlas Linguistique Roman* (ALiR) și *Atlas Linguarum Europae* (ALE).

Articolele semnate de Dorin Urișescu abordează tematici de actualitate în cercetarea lingvistică. Teme constante ale preocupărilor științifice au fost: **evoluția fonologică/morfofonologică în limbile romanice** (*On the Status of an Old Phonotactic Constraint in Northwestern Romanian*, în „Balkanistica”, 28, nr. 1, p. 553–565; *Le conditionnement morphologique dans le changement phonologique et l'évolution historique du roumain populaire*, în Emili Casanova Herrero, Cesáreo Calvo Rigual (eds.), *Actes del 26é Congrès de Lingüística i Filologia Romàniques*, Berlin, W. de Gruyter, vol. VIII, p. 813–824; *Le conditionnement morphologique dans le changement phonologique et l'évolution historique du roumain populaire*, în Emili Casanova Herrero, Cesáreo Calvo Rigual

(eds.), *Actes del 26é Congrès de Lingüística i Filologia Romàniques*, Berlin, W. de Gruyter, vol. VIII, p. 813–824), **dialectometria** (*Defining Dialect Regions with Interpretations. Advancing the Multidimensional Scaling Approach* (împreună cu Sheila Embleton și Eric Wheeler), în „Literary and Linguistic Computing”, 28(1), p. 13–22 (Special Issue ‘Dialectometry’, ed. by John Nerbonne & William A. Kretzschmar Jr; <http://llc.oxfordjournals.org/>)); **studiul de tip cantitativ în domeniul geografiei lingvistice** (*The Advantages of Quantitative Studies for Dialectology* (împreună cu Sheila Embleton și Eric Wheeler), în ArjunaTuzzi, Martina Benešova, Jan Mačutek (eds.), *Recent Contributions to Quantitative Linguistics*, Berlin/Boston: W. De Gruyter, Mouton, p. 51–61.); *An Expanded Quantitative Study of Linguistic vs. Geographic Distance Using Romanian Dialect Data* (împreună cu Sheila Embleton și Eric S. Wheeler), în Lu Wang, Reinhard Köhler, ArjunaTuzzi (eds.), *Structure, Function and Process in Texts*, Lüdenscheid, Germany: RAM-Verlag, p. 25–33); **digitalizarea și crearea versiunii informatizate a Noului Atlas lingvistic român – Crișana** (*Romanian online dialect atlas: Data capture and presentation* (împreună cu Sheila Embleton și Eric Wheeler), în P. Grzybekși R. Köhler (eds.), *Exact Methods in the Study of Language and Text*, Berlin/New York, De Gruyter, p. 87–96; *Graiul din Tara Oașului în perspectivă informatică*, în Gh. Chivu și Oana Uță Bărbulescu (eds.), *Ion Coteanu: in memoriam*, București, Editura Universității din București, 2014, p. 369–380; *Data Management and Linguistic Analysis: MD Sappplied to RODA* (împreună cu Sheila Embleton și Eric Wheeler), în Reinhard Köhler (ed.), *Studies in Quantitative Linguistics. 5. Issues in Quantitative Linguistics*, Lüdenscheid, RAM-Verlag, p. 10–16) etc.

Recunoașterea academică este concretizată și prin prezența lui Dorin Urișescu în comitetele științifice ale unor prestigioase reviste de specialitate, precum: „Romance Philology” (USA), „Dialectologia et Geolinguistica” (paperback and on line by De Gruyter), „Literary & Linguistic Computing Journal”, Oxford journals (UK), „Canadian Journal of Applied Linguistics” (Ontario), „Balkanistica” (USA), „Dacoromania”, serie nouă, Academia Română (Cluj-Napoca), „Studii și cercetări lingvistice”, Academia Română (București), „Analele Universității din Timișoara” (Timișoara) și prin participările la conferințele internaționale ale marilor centre universitare din: Austria, Belgia, Canada, Cehia, Cipru, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Marea Britanie, Olanda, Portugalia, România, Slovenia, Spania, SUA.

A fost **membriu** al unor organizații profesionale naționale și internaționale: *Societatea de Științe Filologice* (București), *Societatea Română de Lingvistică Romanică* (București), *Societatea Română de Dialectologie* (Cluj-Napoca), *Comitetul Național Român pentru Atlas Linguarum Europae* (București), *Société de Linguistique Romane* (Franța), *Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle* (Franța), *Société Internationale de Dialectologie et Géolinguistique* (Italia), *International Quantitative Linguistic Association* (Austria).

Pentru activitatea științifică și culturală, prof. dr. Dorin Urișescu a fost distins cu „Meritul Academic” pentru promovarea limbii române în spațiul romanic (2011) de către Academia Română, iar Universitatea York i-a conferit titlul „Principal’s Research Excellence Award” (2011–2012). Acestor distincții li se alătură premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române (1998), pentru primul volum din NALR–Crișana (în colaborare cu Ionel Stan), publicat în 1996 la Editura Academiei. În 2001 a fost numit profesor onorific al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, iar, în 2015, membru de onoare al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București.

Dacă prin studiile și proiectele inovative profesorul Dorin Urișescu va rămâne un reper al cercetării academice, în sufletele celor care l-au cunoscut îndeaproape, Domnia Sa a fost și va rămâne ca un reper de probitate, competență, inteligență și pasiune.

GABRIELA VIOLETA ADAM

VERONICA ANA VLASIN

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară

„Sextil Pușcariu” al Academiei Române

Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

gabrieladomide@yahoo.com

veronica_vlasin@yahoo.com